

- 8 'Tante Riek' was de bijnaam van:
 a een zangeres van het Nederlandse levenslied
 b een verzetsstrijdster uit de Tweede Wereldoorlog
 c de vrouw van 'ome' Joop den Uyl
 d de huishoudster van Swiebertje

Stefan Boom

M

eerkeuzevragen

*Iedere docent heeft ermee te maken: de klassen worden groter, aan meer klassen moet les gegeven worden voor hetzelfde aantal uren, de werkdruk neemt toe.
 Het urenlang nakijken van toetsen wordt dan een steeds grotere bron van ergernis.
 Is het werken met gesloten vragen de oplossing voor deze ellende?*

Het afnemen van toetsen met gesloten vragen lijkt dé oplossing voor een docent. Het corrigeren ervan kost veel minder tijd, het kan zelfs met de computer. Bijkomend voordeel voor leerkrachten die de toetsen samen met collega's afnemen, is, dat er geen verschil is in de beoordeling door de ene of de andere. Voor iedere beoordelaar apart geldt daarbij nog eens dat er geen verschil is in de beoordeling van de eerste of de laatste leerling. Toetsen met gesloten vragen lijken dus eerlijk, objectief en betrouwbaar (als je naar de corrector kijkt). Of leerlingen goed of slecht kunnen formuleren speelt bij gesloten vragen geen rol. En: er is in korte tijd veel kennis mee af te vragen. Zo bezien lijken toetsen met gesloten vragen in veel opzichten een ideale methode. Aan de andere kant kun je met gesloten vragen lang niet alle doelen die je met een toets wilt afvragen bereiken. Als je als doel van de toets de creativiteit van leerlingen, of de mate waarin zij zelfstandig een antwoord kunnen formuleren wilt meten, dan zijn open

vragen beter geschikt. Dat geldt ook voor vragen waar een grote diversiteit in de antwoorden mogelijk is. Maar dat is nu allemaal even niet de bedoeling, er moet een toets gemaakt worden die op een efficiënte manier de kennis meet die de leerlingen hebben opgedaan, niets meer en niets minder. Hoe doe je dat zo goed mogelijk?

Stam en afleiders

Het voorjaar is weer in het land en daarmee komt de Grote Geschiedenis Quiz van *De Volkskrant* weer in beeld. In dit artikel gebruik ik de opgaven uit de finale van vorig jaar als voorbeeldmateriaal. Eerst iets over de terminologie. Zie daarvoor vraag 1.

Joseph Luns, the Dutch Windmill? Hier met De Quaay.

Stefan Boom is verbonden aan het Cito als wetenschappelijk medewerker voor geschiedenis en staatsinrichting.

1 Welke Nederlander kreeg in het buitenland bekendheid als *'The Dutch Windmill'*?

- a Joseph Luns
- b Jan Adriaensz. Leeghwater
- c Bep van Klaveren
- d Anthony Fokker

de stam
afleider
afleider
het juiste antwoord
afleider

Uit deze eerste vraag kunnen we al direct heel wat leren. Ten eerste is het (uiteraard) nodig dat de *stam* een heldere en duidelijke vraag of probleemstelling bevat. Het moet voor de leerling direct duidelijk zijn wat de bedoeling van de vraag is. Dat is bij deze vraag wel in orde: het antwoord moet een Nederlander zijn die een bepaalde bijnaam had.

Als het goed is, en de toets dekt de inhoud van de geleerde stof (de inhoudsvaliditeit is dan in orde), dan hebben de leerlingen dit geleerd. Je weet bij deze vraag het antwoord of je weet het niet.

Een tip voor de leerling is: formuleer eerst zelf een antwoord voor je naar de gegeven antwoordmogelijkheden kijkt.

Als het een toetsje was over de twintigste eeuw dan zijn de *afleiders* niet erg sterk. Leeghwater (1575-1650), die natuurlijk wel iets met windmolens van doen had, is uit een heel ander tijdperk (de Tijd van Regenten en Vorsten) dan de anderen (de Tijd van de Wereldoorlogen en de Tijd van de Televisie en de Computer). Dat is niet zo fraai. Afleider b valt voor degenen die een beetje nadenkt dus snel af, en er blijft dan een vraag over met slechts drie alternatieven.

Een soortgelijke vraag als het eerste voorbeeld, maar waarbij de *afleiders* beter verzorgd zijn is deze:

3 Welke Nederlandse schrijver speelde een prominente rol in het tv-programma *Zo is het toevallig ook nog eens een keer*?

- a Gerard Reve
- b W.F. Hermans
- c Godfried Bomans
- d Harry Mulisch

Bij deze voorbeeldvraag vormen de vier alternatieven een veel homogeenere groep; ze liggen dicht bij elkaar en dat is beter. Het gaat hier om tijdgenoten, allen (min of meer) literaire auteurs, allen met een zekere mate van ervaring in het optreden op televisie. Gerard Reve zat bij de Vara, Bomans

(langer) en Mulisch (kort) zaten in een ander programma (met Victor van Vriesland en Hella Haasse) waarvan ik de titel kwijt ben, *Hou je aan je woord* dacht ik....

De formulering van de stam luistert heel nauw. Zo'n stam kan positief of negatief geformuleerd worden. De Geschiedenis Quiz was opgesteld door positief ingestelde historici, want daarin zat geen enkele negatief geformuleerde stam.

De vraag hierboven kan wel omgebouwd worden:

3 Welke Nederlandse schrijver speelde nooit een prominente rol in enig tv-programma?

Hierbij kunnen dezelfde alternatieven blijven. Hermans is nu wellicht het juiste antwoord, hoewel ik daarover geen mediahistoricus heb geraadpleegd. In de formulering van de stam valt nu een onvolkomenheid op: hoe belangrijk is het woordje prominent? Gaat het er

de vragenmaker om dat een bijrol-speler (wat Reve bij *Zo is het* toch wel was) misschien niet het juiste alternatief is?

Kortom: formuleer de stam zo, dat werkelijk duidelijk wordt wat de bedoeling van de vraag is.

Formuleer bij voorkeur positief. Zorg ervoor dat de vraag in de stam zo direct mogelijk gesteld is.

Betere en slechtere feitjes

2 Hoeveel procent van de mannelijke Amsterdamse bevolking kon – volgens schattingen – rond 1680 op het hoogtepunt van de Gouden Eeuw lezen en schrijven?

- a 10 procent
- b 30 procent
- c 50 procent
- d 70 procent

Hier is de stam goed, want die is tamelijk direct geformuleerd. Het is duidelijk dat er gevraagd wordt naar een getal ('hoeveel procent').

Omdat het hier gaat om gegevens die afgeleid zijn uit Amsterdamse trouwboeken waarin mannen hun handtekening zetten, weten we niet zeker dat het hier werkelijk gaat om een redelijke beheersing van het lezen en schrijven. Daarom, vanwege die wetenschappelijke correctheid, is de vraag veel minder direct geformuleerd dan voor gebruik in de klas nodig is. Daar kan gewoon

gevraagd worden: 'Hoeveel procent van de mannelijke Amsterdamse bevolking kon rond 1680 lezen en schrijven?'

Als leerlingen niet weten dat het om het hoogtepunt van de Gouden Eeuw gaat, dan kunnen ze de vraag al helemaal niet maken, dus kan het ook weg uit de stam. Voor het juiste antwoord (d: 70 procent) moet je echt goed geleerd hebben. Het percentage was in 1650 naar schatting 57, in 1660 70, in 1730 76 en in 1780 al 85. Dit soort wetenswaardigheden behoort wel wat al te veel tot de categorie buitengewoon triviale feiten. Iemand met historisch besef (en kennis) weet dat het een relatief hoog percentage was in vergelijking met omliggende landen; welvaart, mentaliteit, de bijzondere sociale structuur en het calvinisme in de Republiek hebben daaraan bijgedragen. Maar 50% is ook al erg veel voor die tijd.

Het gaat bij dit soort gesloten vragen om het geven van het enige juiste antwoord, en dat is nu eenmaal 70%. Toch is naar mijn gevoel het antwoord 50% minder fout dan 10 of 30%. Echter, betrek je dit soort overwegingen in het bijvoorbeeld gedeeltelijk goed rekenen van afleider c, dan verlies je al snel de voordelen van het toetsen met gesloten vragen. Het vereist van

de corrector discipline om bij het afgesproken antwoord te blijven.

Varianten in de zin

Een speciale vorm van directe vraagformulering in de stam is het invullen in of het afmaken van een zin, zoals in deze vraag:

- 8 'Tante Riek' was de bijnaam van:
- a een zangeres van het Nederlandse levenslied
 - b een verzetsstrijdster uit de Tweede Wereldoorlog
 - c de vrouw van 'ome' Joop den Uyl
 - d de huishoudster van Swiebertje

Voordeel van deze vorm is, dat weer zeer duidelijk is wat er gevraagd wordt. De leerling moet een geleerde naam reproduceren.

Als we hier de tip 'formuleer eerst zelf de antwoorden' op loslaten krijgen we in ieder geval een mooie reeks namen: tante Leen (of Zwarte Riek), het juist antwoord mev. Kuipers-Rietberg, Liesbeth en Saartje.

Minder direct is dit voorbeeld:

- 10 Zingen in je moerstaal gaat nog beter wanneer je in de streektaal zingt. Pionier op dit terrein was de Achterhoekse popgroep Normaal. Hoe heette hun eerste grote hit uit 1977?
- a Hoken
 - b Hendrik Haverkamp
 - c Hels als 'n jagdhond
 - d Oerendhard

Als deze vraag direct gesteld wordt, is het: Hoe heette de eerste grote hit van Normaal uit 1977?

De mening van de vragenmaker over het zingen in moers-, c.q. streektaal is hier niet relevant.

De alternatieven zijn hier opnieuw interessant en getuigen van de creativiteit van de vragenmakers. Hoken is een bekende activiteit die zich rondom Normaal afspeelt, Hendrik Haverkamp speelt een rol in hun nummers (net als Alie) en c zou best kunnen... Maar een echte Tukker weet dat 'Bertus op zien Norton en Tinus op de BSA' inderdaad Oerendhard naar het Engelse Zand gingen én naar de top van de hitparade.

Saartje: 8. d is zeker fout. Was zij niet de huishoudster van de burgemeester?

Zelf vragen maken

Begin altijd met het formuleren van het juiste antwoord. Voor het formuleren van afleiders kan ook gebruik worden gemaakt van veel voorkomende vergissingen van leerlingen. Geef alternatieven die realistisch zijn; neem alleen die afleiders op waarvan je denkt dat leerlingen die ook werkelijk zullen kiezen.

17 In 1965 verbood het VARA-bestuur de uitzending van een documentaire over de Van Imhoff-affaire omdat het oprakelen van deze geschiedenis schadelijk zou zijn voor het imago van Nederland.

Wat was de Van Imhoff-affaire?

- a De uit de hand gelopen ontgroening van Peter van Imhoff die in 1961 om het leven kwam toen leden van het Utrechtse studenten-corps hem vastbonden, een roetkap opzetten en urenlang alleen lieten?
- b De illegale verkoop van bezittingen van joodse oorlogsslachtoffers in 1947 door de directeur van de Amsterdamse Bond van Diamantbewerkers, het latere PvdA-kamerlid Jacques van Imhoff?
- c Het vergaan van de Van Imhoff, een Nederlands schip dat in 1942 enkele honderden Duitse geïnterneerden vanuit Indië vervoerde en door de Japanners tot zinken werd gebracht, waarna de Nederlanders met de sloepen wegvoeren en de Duitse drenkelingen aan hun lot overlieten?
- d Het oprollen van het pedofielen-netwerk dat luitenant B.T. van Imhoff tussen 1934 en 1938 had opgezet om hogere Nederlandse legerofficieren ten dienste te zijn?

In dit voorbeeld zien we een nogal ontoegankelijke vraag en antwoordconstructie. In de stam wordt gesproken over de VARA in 1965, en de Van Imhoff-affaire. Direct geformuleerd is de vraag: Wat hield de Van Imhoff-affaire in?

Het juiste antwoord is c, en helaas is dat een erg lang antwoord. De opsteller van deze vraag moest daarom drie afleiders maken die min of meer even lang waren. Het juiste antwoord mag er niet door de vorm uitspringen. Er zijn als afleider drie plausibele verhaaltjes bedacht, die in lengte toch iets onderdoen voor het juiste antwoord. Een handige leerling zal, zelfs als die niets weet van deze affaire, een reden hebben om c te kiezen als juiste ant-

de Grote Geschiedenis Quiz

Het is het Paasweekend, alweer de derde Grote C-jaren organiseert de Volk het *Historisch Nieuwsblad*. Allereerst een welgemeen zijn natuurlijk op te zoek het risico om met een pr de vijftig topscorers te w daar valt u dan zonder pa

In deze voorronde moet formulier hieronder. Wi

Gealfabetiseerd wordt dat:

- a Aletta Jacobs
- b Catharine van Tussenbroek
- c Johanna Westerdijk
- d Wilhelmina Drucker

Zijn de leerlingen hieraan gewend, dan hoeven ze niet op zoek te gaan naar mogelijke aanwijzingen in de volgorde van de alternatieven. En: in de centrale eindexamens voor het vmbo wordt het ook zo gedaan!

Adders onder het gras

Tot nu toe hebben we alleen nog maar gekeken naar vrij eenvoudige vragen: een stam, drie afleiders, één juist antwoord. Er zijn nog andere vormen van gesloten vragen, bijvoorbeeld deze:

- 4 De Oranjes hingen in het verleden nogal aan hun positie. Staatsgrepen, executies en lynchpartijen werden niet geschuwd om hun macht te versterken. Zet de volgende gebeurtenissen in de juiste volgorde:
 - a de aanslag op Amsterdam; de executie van Van Oldenbarnevelt; het ondersteunen van een Russisch/Britse invasie; het uitlokken van een Pruisische inval; de moord op de gebroeders De Witt
 - b de executie van Van Oldenbarnevelt; de aanslag op Amsterdam; de moord op de gebroeders De Witt; het uitlokken van een Pruisische inval; het ondersteunen van een Russisch/Britse invasie
 - c het ondersteunen van een Russisch/Britse invasie; de executie van Van Oldenbarnevelt; de moord op de gebroeders De Witt; de aanslag op Amsterdam; het uitlokken van een Pruisische inval
 - d het uitlokken van een Pruisische inval; het ondersteunen van een Russisch/Britse invasie; de aanslag op Amsterdam; de executie van Van Oldenbarnevelt; de moord op de gebroeders De Witt

In de juiste, chronologische volgorde zetten van gebeurtenissen op deze manier lijkt veel ingewikkelder dan het is. Moet je hiervoor al deze gebeurtenissen kunnen plaatsen? Nee, het is van belang de juiste volgorde van twee van de vijf gebeurtenissen te weten, de rest valt dan af. Ga maar na: bij a: wanneer de aanslag op Amsterdam was weet ik niet, en bij de lessen over Van

1 Wat heeft Philips *niet* (mede) uitgevonden?

- a. De compact disc
- b. De geluidscassette
- c. De Philishave
- d. Het VHS-videosysteem

2

Aan de politieke loopbaan van CDA-politicus Willem Aantjes kwam een einde nadat onthuld werd dat hij lid was geweest van de Duitse SS. Wat was de Duitse SS eigenlijk?

- a. De Nederlandse afdeling van de Waffen SS
- b. Een Sonderkommando dat joden vermoordde aan het Oostfront
- c. Een politiek-ideologische afdeling van de SS
- d. De spotnaam voor de Landwacht

3

Onder generaal Videla heerste in de jaren 1976-1981 in Argentinië een schrikbewind. Hoeveel slachtoffers (bij benadering) maakte dit regime?

- a. 2500 - 3000
- b. 6000 - 7000
- c. 10.000 - 15.000
- d. 50.000 - 60.000

4

Naar wie is Prinsjesdag vernoemd?

- a. Willem de Zwijger
- b. Frederik Hendrik
- c. Willem V
- d. Prins Alexander, de zoon van koning Willem III

7

Wat hoort *niet* in het rijtje thuis?

- a. Dubbeltje van Drees
- b. Tientje van Liefstuck
- c. Snip van Zalm
- d. Kwartje van Romme

8

Waarvoor heeft Nederland Nieuw-Amsterdam (het latere New York) ingeruild?

- a. Vrije doorvaart naar de Hudson-baai
- b. Suriname
- c. De Molukken
- d. Tolvrije vaart in de Sont

9

Waar was de Zilvervloot eigenlijk naar op weg?

- a. Engeland
- b. Spanje
- c. Portugal
- d. Brazilië

10

Wanneer in 1900 een Nederlands fanfare-orkest het volkslied ten gehore bracht, welk lied werd dan eigenlijk gespeeld?

- a. De blanke top der Duinen
- b. Wien Neêrlands Bloed
- c. In naam van Oranje
- d. Het Wilhelmus

11

De Oranjes en hun aanhangers sponnen niet altijd even

Vragen uit de voorronde 2001: Jan, Dik en Theo – zet hem op!

woord. En dat is niet de bedoeling. Overigens stuiten we hier wel op een bezwaar van toetsen met gesloten vragen. In de analyse van de antwoorden van de leerlingen is het moeilijker de vinger te leggen op de gedachtegang die is gevolgd (of die niet is gevolgd) dan bij open vragen.

18 In welk jaar gebruikten voor het eerst vrijwel alle Olympische deelnemers de klapschaats?

- a. 1988 te Calgary
- b. 1992 te Albertville
- c. 1994 te Lillehammer
- d. 1998 te Nagano

Dit lijkt een standaardvraag waar weinig mis mee is. Door de gekozen vorm zijn er twee antwoordelementen in ieder alternatief. Zou het de leerling duidelijk zijn dat er geen addertjes onder het gras zitten zoals: de Olympische Spelen in 1992 waren in Nagano en niet in Lillehammer? Moet de zin als geheel 'gekend' worden of niet? Ik zou het erg flauw vinden

bewust dit soort fouten te maken in de afleiders.

Eigenlijk ging het mij bij deze vraag om iets anders: de volgorde van de alternatieven. Zorg ervoor dat daar een logica inziet die niet een aanwijzing voor het antwoord levert. Een handig hulpmiddel is daarbij algemene logische volgorde te hanteren: de chronologische voor jaartallen (zoals hier gebeurt) en de alfabetische voor andere. Bij het kijken naar tv-spelletjes als weekend lotto miljonair en dergelijke valt mij telkens op dat alfabetiseren daar niet gebeurt. Je vraagt je dan toch onwillekeurig af waarom het juiste antwoord bijna nooit alternatief a is.

In het volgende voorbeeld zou alfabetiseren de vraag wat eleganter maken:

16 Wie was de eerste vrouwelijke hoogleraar in Nederland?

- a. Catharine van Tussenbroek
- b. Johanna Westerdijk
- c. Wilhelmina Drucker
- d. Aletta Jacobs

Oldenbarneveldt heb ik niet opgelet. Wel weet ik dat in 1787 de Pruisische invasie en in 1799 de Russisch/Britse invasie (bij Bergen) was, die komen dus na elkaar. Hiermee vallen af: a, en d. Alternatief c kan het ook niet zijn, omdat Van Oldenbarneveldt echt in de zeventiende eeuw hoort en de Brits/Russische invasie in de achttiende. Door dit logisch redeneerspelletje kom je dan uit op b.

Of dit de bedoeling is van een geschiedenistoets denk ik eerlijk gezegd niet. Vraag je daarom bij iedere vraag af wat die toetst, wat je beoogde toetsdoel is. Probeer te bedenken welke stappen een leerling zet om een antwoord te vinden. Ga dat eens na door een leerling hardop te laten denken bij het maken van zo'n vraag. Dat kan erg verhelderend zijn!

Deze vraag kan ook in een iets andere vorm gesteld worden:

- 4 De Oranjes hingen in het verleden nogal aan hun positie. Staatsgrepen, executies en lynchpartijen werden niet geschuwd om hun macht te versterken. De volgende gebeurtenissen hebben hiermee te maken:
1. de aanslag op Amsterdam
 2. de executie van Van Oldenbarnevelt
 3. het ondersteunen van een Russisch/Britse invasie
 4. het uitlokken van een Pruisische inval
 5. de moord op de gebroeders De Witt

Zet deze gebeurtenissen in de juiste volgorde.

- a 1, 2, 3, 4, 5
b 2, 1, 5, 4, 3
c 3, 2, 5, 1, 4
d 4, 3, 1, 2, 5

Voordeel van deze vormgeving van de vraag is een grotere transparantie, en dat is voor leerlingen prettig. Zorg voor een zo helder en duidelijk mogelijke lay-out van de vragen en pas die consequent toe. Als je in Word werkt kun je een sjabloon maken (of laten maken) waarin een standaardvorm voor vragen is gemaakt. Neem de examenlay-out als voorbeeld, uiteindelijk moeten de leerlingen daar toch aan wennen.

Matching

Een andere vorm van gesloten vragen is *matching*. Bij een matchingvraag moeten telkens juiste combinaties gezocht worden. Soms blijft er één over, soms passen de combinaties precies.

- 12 Koppel het juiste citaat aan de juiste politicus door een letter (a, b, c of d) achter het nummer van het citaat te plaatsen:

Citaten

- 1 'de honden blaffen, de karavaan trekt verder'
- 2 'klapwiekend van de whisky'
- 3 'u kunt rustig gaan slapen'
- 4 'wat nodig is, is lef'

Politici

- a Fons van der Stee
b Hendrik Colijn
c Marcel van Dam
d Piet Steenkamp

Ook hier is het weer de vraag wat eigenlijk getoetst wordt. Een paar combinaties zijn direct duidelijk (Colijn en lekker slapen, Marcel van Dam en de whisky) en de 'gok' is dan tussen het lef (hij sprak het uit als laf) van Van der Stee en de karavaan van Steenkamp. Als er een derde persoon of citaat wordt toegevoegd (die dan overblijft) wordt de vraag meteen een stuk moeilijker.

Overigens is dit niet een heel sterke vraag. In de gegeven citaten zit niets van de politieke kleur van deze politici. Zo toets je natuurlijk geen geleerde kennis van de leerling.

Een aan matching verwante vorm is de 'vraag met twee uitspraken'. In de Quiz zat die niet, maar zo'n vraag is wel te maken met deze vraag uit de Quiz:

- 30 Van wie is het citaat: 'Geschiedenis is de geestelijke vorm, waarin een cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden'?

- a Pieter Geyl
b Jan Romein
c Johan Huizinga
d P.J. Bouman

Als dit omgebouwd wordt tot een uitspraken vraag, dan wordt het:

- I Volgens de historicus Pieter Geyl is geschiedenis 'een discussie zonder eind'.
- II Volgens de historicus Johan Huizinga is geschiedenis 'de geeste-

lijke vorm, waarin een cultuur zich rekenschap geeft van haar verleden'.

- a alleen I is juist
b alleen II is juist
c I en II zijn beiden juist
d I en II zijn beiden onjuist

De vorm van dit soort vragen ligt vast. Zijn er twee beweringen (die wel in verband moeten staan met elkaar) dan zijn er vier alternatieven, zijn er drie beweringen dan zijn er acht alternatieven enzovoort.

Ten slotte

De Quiz had als een na laatste opdracht een open vraag:

- 29 Wat is de overeenkomst tussen de volgende gebeurtenissen uit de Duitse geschiedenis?
- het uitroepen van de Duitse Republiek in 1918
 - de Hitler-putsch in 1923
 - de Rijkskristalnacht in 1938
 - de val van de Muur in 1989

Dit is een open vraag, geef hier in maximaal 10 woorden uw antwoord.

Het juiste antwoord was: deze gebeurtenissen vonden allemaal op of rond 9 november plaats. Kom daar maar eens op! Eerlijk gezegd heb ik dit antwoord niet kunnen verzinnen, en misschien is dat een reden dat ik de meeste gesloten vragen van de Quiz beter vond dat dit soort open vragen.

In dit artikel zijn wat aanbevelingen en aanwijzingen gegeven voor het maken van gesloten vragen. Een aantal vormen zijn naar voren gehaald met de bedoeling houvast te geven bij het maken van gesloten vragen.

Er moet veel tijd gestoken worden in het formuleren van de stam en de alternatieven. Die tijd wordt gecompenseerd door de kortere correctietijd, dus is het een goede investering. Voorafgaand aan het maken van een toets is het nodig duidelijk voor ogen te hebben wat er getoetst moet worden en achteraf moet er nagegaan worden in welke mate dat is gelukt. Gaat het erom efficiënt en betrouwbaar te toetsen of leerlingen de stof hebben geleerd, dan zijn toetsen met gesloten vragen een bruikbaar hulpmiddel. Maar dan moeten het wel goede vragen zijn!